ERA QUERIMÒNIA

Conselh Generau d'Aran

Damb era collaboracion de:

Autor: Felip Gallart Fernández

Òbra escrita en catalan damb es dialògs des proòms aranesi en aranés.

Dessenh: Photofloc SCP
Deseme de 2014

DL: L288-2015
ISBN: 978-84-89940-12-3

Presentacion

En tot hèr un shinhau de memòria istorica sabem qu'er an 1036 Ramiro I s'erigís en rei d'Aragon en recéber eth Comdat deth madeish nòm per part de sa pair Sans Garcés III, eth Major, de Pamplona. Eth 27 d'agost deth madeish an se maride tamb Gerberga Ermessenda de Bigòrra e atau es vals de Manhoac, Nèsta, Aura e Aran constituïssen era dòt dera nòvia entrant atau era Val d'Aran laguens deth Reiaume d'Aragon.

Eth 29 seteme de 1104 eth rei Père I d'Aragon morís en Bossòst. Autant lèu que deven rei Alfons I, eth Batalhaire, es aranesi pacten un tractat d'emparança o proteccion damb eth, çò que mos hèr a pensar que i auec d'auti tractats d'emparança damb d'auti reis anteriors. En 1108 Alfons eth Batalhaire s'intitule:"Rege Aldefonso in Aragone et in Pampilona, in Suprarbe et in Ripacorza, in Pallars et in Aran". Alfons eth Batalhaire en 1130 sejorne en Aran e signe diuèrsi documents en Bossòst. Tanben ordene pagar a Calbetus, caperan de Sta Maria de Mijaran, eth dèume corresponent. Ara mòrt deth rei, en 1134, eth comde de Comenge, s'apodère dera Val d'Aran.

De 1137 a 1162, Petronella d'Aragon, hilha de Ramiro II, eth Monge, reine as efèctes, enquiara mòrt deth sòn òme

Berenguer, comde de Barcelona, qu'ei quan abdique en favor deth sòn hilh Alfons II.

Ena primauera de 1175, eth rei Alfons II, eth Cast, se prepare entà trauessar era Val d'Aran damb ua armada, entà atacar es comdats de Comenge e Tolosa. Es aranesi envien ua delegacion tath monastèri de St. Andrèu de Barravés, entà pactar tamb eth rei eth liure passatge dera armada reiau. A cambi demanen d'èster recebuts jos era sua protecion o emparança. Eth rei aquerís eth compromís de defener-les de possibles enemics e es aranesi se comprometen a pagar un tribut annau de horment: eth galin reiau, (damb ua cabuda de 10,5 litres per casa o larèr).

En 1192, Alfons eth Cast fonde er Espitau de Sant Nicolau des Portelhs, en versant sud deth pòrt de Vielha, entà assegurar eth passatge entre era Val e eth rèste deth Reiaume.

Pere II, eth Catolic, qui prenec part ena Batalha de Las Navas de Tolosa en 1212, defensant es sòns domenis en Occitània, moric en Murèth en 1213, auent estat excomunicat peth Papa Inocenci III per defensar as sòns subjèctes de fe catara o albigesa.

En 1239 Jaime I, en tot voler arregraïr era fidelitat des aranesi, les adrece ua carta des de Montpelhèr a on les promet de conservar era Val d'Aran, tostemp jos era jurisdiccion reiau.

En 1258 se signe eth Tractat de Corbeil entre Loís IX de França e Jaime I d'Aragon, renonciant Loís IX as comdats catalans dera antica Marca Ispanica e Jaime I as sòns domenis en Occitània. Era Val d'Aran demore en possession aragonesa, que degut ara sua posicion en versant nòrd deth Pirenèu Centrau deven era "Clavis Regni", era clau estrategica deth reiaume.

En 1265, eth madeish Jaime I visite era Val d'Aran e autrege eth privilège d'utilizar era moneda jaquesa.

Eth 9 de noveme 1282, eth Papa Bonifaci VIII excomunique ath rei Père III, eth Gran, pera guèrra de Sicília e concedís es sòns domenis ath rei de França Felip III, er Ardit. En 1283, Eustache de Beaumarchais, senescau de Tolosa, invadís Aran en nòm de Felip III e er evesque de Comenge, exòrte as aranesi a entregar era Val as tropes franceses. Beaumarchais bastís era fortalesa de Castèth Leon ena confluéncia des arrius Garona e Joeu.

Eth 5 de junh 1295, peth Tractat d'Anagni, se met fin ara guèrra entre es reiaumes de França, d'Aragon, de Nàpols e eth Papat.
En 1298 peth convèni d'Argelés, Aran demore jos era tutèla de Jaime II de Malhòrca. Arnau de Sant Marçal, governador malhorquin, hè ua compilacion des drets consuetudinaris des aranesi.

En agost de 1312 an lòc es Negociacions de Vielha e eth 4 abriu de 1313 es Negociacions de París entre es representants des reis de França e d'Aragon.

Eth 26 d'abriu de 1313, peth Tractat de Poissy, Felip IV, eth Bèth, de França restituís era Val d'Aran a Jaime II, se ben se'n vò sauvar era proprietat entà discuti'c en d'autes negociacions que s'auien de hèr en Les er 1 de mai de 1314, mès cap de delegacion francesa se i presentèc, e atau, er 1 de junhsèga de 1313, eth rei Sanç de Malhòrca ordene eth liurament efectiu dera Val d'Aran a Guilhèm de Castellnou, delegat de Jaime II. Eth 17 de junhsèga de 1313 Guilhèm de Castellnou pren possession d'Aran e de Castèth Leon.

Dempús d'aguestes interminables negociacions sus era possession dera Val d'Aran entre diferenti reis de França e d'Aragon, eth 25 de junhsèga 1313 es cònsols des pòbles aranesi s'amassen ena glèisa de St. Miquèu de Vielha entà escuélher e dar instruccions as delegats qu'auien de prestar jurament de fidelitat ath nau rei, ath delà de demanar-li era confirmacion des sòns fòrs, privilègis, franqueses e libertats.

Eth 23 d'agost de 1313, Jaime II, rei d'Aragon, autregèc des de Lhèida eth document coneishut com Era Querimònia, que recuelh tot un seguit de drets.

Era Querimònia cònste de vint-e-dus capítols. Es prumèrs hèn referéncia a qu'es aranesi auràn es sues tèrres, vinhes, casa e arbes frutèrs, atau coma aigües franques tà pescar, bastir mòles, ressècs, batans e adaiguar. Auràn bòsqui e seuves liures tà talhar husta e lenha tàs sues cases, ath sòn us e convenença. Poderàn caçar enes bòsqui e poderàn portar a pèisher es sòns tropèths, e tanben dalhar èrba entar iuèrn.

D'auti capítols hèn referéncia as drets comunaus; ara armada deth rei; as delictes e penes; as notaris e ath salari des jutges, entre d'auti. D'especiau importància ei eth punt referit ath dret de retracte gentilici aperat Torneria, peth quau se quinsevolh òme vò véner era sua proprietat l'ac a d'aufrir prumèr as sòns frairs e parents. Un aute capítol curiós ei era Mieja Guadanheria, relatiu ath regim de participacion economicoconjugau, damb es drets e particions des parelhes.

Aguest document, qu'a hèt 700 ans, ei era pèira en qué se bastís tot eth hèt diferenciau dera Val d'Aran e en tot reivindicar-lo per part des aranesi, enes tempsi de democràcia, a estat era basa a on, de forma filosofica e reiau, s'arraïtzen es naues leis que dan cartes de natura ara nòsta forma singulara e pròpria d'èster, de comportar-mos e de manifestar-mos.

Felip Gallart, er autor d'aguesta pèça de teatre, reviu coma poderen èster aqueri moments de 1313 damb aqueri proòms aranesi qu'anèren dera Val d'Aran entà Lhèida, entà qu'eth rei signèsse nere sus blanc toti aqueri drets consuetudinaris, damb era conviccion de que çò que hègen ère important e transcendentau entath devier deth nòste país.

Des deth Conselh Generau d'Aran, Govèrn d'aguest país, volem arregraïr ar autor e as sòns collaboradors era rigor istorica e era frescor qu'a encomanat ad aguesta pèça e ath madeish temps volem animar a companhies e grops de teatre a poder-la jogar en tot recrear un des moments mès importants, mès densi e mès transcedents dera nòsta istòria e que da pè ara nòsta realitat.

Jèp de Montoya e Parra
Cap de Cultura, Patrimòni
e Politica Lingüistica
Conselh Generau d'Aran

1a part
Vielha, 25 de juliol de 1313

Església de Sant Miquel de Vielha. Els cònsols o representants les poblacions araneses es reuneixen per escollir la Diputació o delegació aranesa que ha d'anar a Lleida a prestar jurament a Jaume II i, al mateix temps, a demanar-li la confirmació dels seus drets.

Hi ha d'haver munió de gent, per representar el col·lectiu de cònsols que van assistir en aquell acte. Els cònsols arriben a la plaça de Vielha en petits grups. Es troben i entre ells parlen i se saluden. Entren a l'espai que representa l'església.

ESCENA 1

Un noi i una noia (BERNAT i MARIA) estan parlant. Al seu costat hi ha un padrí i una padrina (RAMON i ELVIRA, són matrimoni).

BERNAT: As vist guaire gent qu'a entrat aué ena glèisa?
E toti òmes.
MARIA: Es campanes an tocat e non ei cap ora de missa.
RAMON: Non praubets, non van cap tà missa aqueri òmes.

MARIA: E tà on van, pairin?

RAMON: Celèbren corts. E son ben importantes.

MARIA: Perqué?

ELVIRA: Preparen eth jurament de fidelitat ath rei Jaime.

RAMON: Preparen quauquarren mès important que tot aquerò, se mès non, entà nosati, es aranesi.

MARIA: E qué i pòt auer mès important qu'eth jurament ath rei?

RAMON: Era nòsta val, estimada. Era nòsta val s'a de preservar. Non mos poden cap descuedar.

ELVIRA: Es francesi, es aragonesi, es catalans tostemp i an eth uelh dessús.

RAMON: E es comdes de Palhars, de Ribagòrça e Comenge. Èm pòqui e mos cau survelhar tostemp.

ELVIRA: Non podem cap hèr ne un pas en faus,se mos enganham, praubi de nosati!

RAMON: Peth moment eth rei de Malhòrca a respectat es nòstes ordinacions e costums. Ara les aurà de reconéisher eth rei d'Aragon.

ELVIRA: E qu'ac hèsque tan ben com eth rei de Malhòrca. Diu ac volgue (es persigna).

BERNAT: E qué li dideràn ath rei?

MARIA: Aquerò que se decidisque aué ací.

RAMON: E segur que serà aquerò que mès conven as aranesi e ara nòsta val.

ESCENA 2

En el moment històric els cònsols serien un per cada una de les 26 poblacions d'Aran. Aquests cònsols s'asseuran en 3 zones, segons el terçó que representen: Garòs, Romincosa (Vielha) i Lairissa (Bossòst). La col·locació seria aquesta Canejan, Bausen, Les (no duu cònsol, hi va AIMAR DE LES com es veurà més avall), Bossòst, Arres, Vilamòs, Arró, Benós i Begós, (9 pobles) fins aqui terçon de Lairissa; Mont, St. Vicens, Montcorbau, Vila, Betlan, Aubèrt, Vilac, Santa Gèmma i Sant Germès, Casau, Gausac, Vielha, Betren, Castelh, Escunhau, Casarilh, (16) del terçon de Vielha; Garòs, Laspan, Arties, Gessa, Salardú, Pujo, Bagergue, Unha, Tredòs, Montròs i Cap d'Aran (11) del terçon de Garòs.
Perquè no calgui arreplegar tanta gent reunirem 3 o 4 REPRESENTANTS de cada terçó, 3 CONSELLERS (un per terçó), 3 PROHOMS, 1 SÍNDIC, 2 ARCHIPRÈSTES en representació de l'església aranesa, bastant autònoma i en força ocasions desobedient al bisbe, i un eclesiàstic (ESCRIVENT) que en redacta l'acta de les Corts i llegeix els protocols.
Un cop reunits se senten veus de xerrameca. Agafa la paraula GUILHÈM DE SANTA MARIA, eclesiàstic (aquest personatge actua com una menda de moderador de l'acte, ja que té certa ascedència sobre els altres personatges).

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Senhors mèns! Senhors mèns!

Encara se senten veus.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Senhors mèns, se vos platz!
Se vos platz!
Les VEUS es van silenciant.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ja sabetz qu'eth motiu dera convocatòria d'aguestes corts ei

de vitau importància entara supervivença dera nòsta val. Eth nòste futur e eth futur des nòsti hilhs e descendents depenen d'aquerò que se decidisque ací e qu'eth nòste Rei, Jaime d'Aragon, mos volgue autrejar.

BERNAT: Tan ben qu'èrem des de qu'eth governador deth rei de Malhòrca metec per escrit es nòsti drets e fòrs.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Sabetz pro ben, Bernat de Castellvaquèr, que ja non èm mès jos eth sòn domeni. Eth govèrn deth rei de Malhòrca ère provisionau.

BERNAT: Ei clar, enquia que non se resolvesse eth plet entre es reis de França e Aragon.

SANÇ: Hè ben pòc que se determinèc qu'era nòsta val siguesse liurada ath rei d'Aragon, despús d'auer declarat molti de nosati qu'era Val d'Aran aue pertanhut a Aragon.

JOAN: Es ordinacions deth rei malhorquin son istòria. Auem de guardar tà deuant.
VEUS d'assentiment.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Vos prègui, senhors, que mos setiem per terçons, cada un en lòc que li pertòque.

ESCRIVENT: Es còssos deth Terçon de Lairissa: (Pausa llarga) Canejan, Bausen, Les, Bossòst, Arres, Vilamòs, Arró, Benós e Begós. Setiatz-vos, se vos platz.

AIMAR DE LES: Eth còsso de Les non a pogut vier tà Corts.

JOAN: Non a pogut o non l'an deishat?

AIMAR: Tant i hè. Jo sò eth senhor de Les e, donc, sonque jo

pogui decidir.

SANÇ: Totun, auie de vier un còsso.

AIMAR: Jo, Aimar de Les è vengut coma representant deth mèn pòble.

JOAN: Aguestes Corts son entàs còssos e vos non n'ètz pas.

AIMAR: Les ei jos era mia jurisdiccion.

JOAN: Es còssos son escuelhudi peth conselh dera vila d'entre es diferents caps de casa.

AIMAR: Es abitants de Les son es mèns servents.
VEUS dels assistents.

PÊRE: Me'n maufidi.

JUSÈP: Jo tanben.

CARLES: Aimar, tostemp a estat de part de França.

SANÇ: Eth vòste antecessor, Augèr de Berbadar, metec eth sòn castèth a disposicion des tropes deth senescau de Tolosa entara invasion dera nòsta val.
Veus de desaprovació general.

AIMAR: Es abitants de Les non an dret a decidir sus cap de question. Ei a jo a qui me pertòque coma senhor deth lòc.
Veus de desaprovació general.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Mos auem amassat entà decidir quauquarren de vitau importància entara nòsta val. Non podem, ara, desviar-mos de tot aquerò que mos a portat a celebrar es

es corts.

LOÍS DE BOSSÒST: Guilhèm de Santa Maria qu'a tota era arrason.

JUSÈP: Mos auem de centrar enes nòsti usatges e constitucions.
VEUS d'aprovació

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Seguiram damb es Corts e Aimar se seirà entre nosati.
VEUS d'aprovació es barregen amb VEUS de desaprovació.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Escrivent!
L'ESCRIVENT indica la situació dels assistents.

ESCRIVENT: Canejan, Bausen, Les, Bossòst, Arres, Vilamòs, Arró, Benós e Begós deth terçon de Lairissa
Els CÒNSOLS esmentats seuen als seu lloc.

ESCRIVENT: Es còssos de Mont, St. Vicens, Montcorbau, Vila, Betlan, Aubèrt, Vilac, Santa Gèmma e Sant Germès, Casau, Gausac, Vielha, Betren, Castèth, Escunhau, Casarilh. Toti es deth terçon de Vielha
Els CÒNSOLS esmentats seuen als seu lloc.

ESCRIVENT: E finaument es còssos deth terçon de Garòs damb es pòbles de Garòs, Laspan, Arties, Gessa, Salardú, Pojo, Bagergue, Unha, Tredòs, Montròs e Cap d'Aran.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ara mos setiaram es conselhèrs, es proòms e eth sindic.

ESCRIVENT: Conselhèrs e proòms deth terçon de Lairissa!
Els CONSELLERS i PROHOMS esmentats seuen al seu lloc.

ESCRIVENT: Conselhèrs e proòms deth terçon de Vielha.

Els CONSELLERS i PROHOMS esmentats seuen al seu lloc.

ESCRIVENT: Conselhèrs e proòms deth terçon de Garòs.
Els CONSELLERS i PROHOMS esmentats seuen al seu lloc. Amb ells també ho fa GUILHÈM DE SANTA MARIA.

ESCRIVENT: Eth sindic.
El SINDIC també seu al seu lloc corresponent.

ESCRIVENT: E finaument se setiaràn es archiprèstes de Vilac e d'Unha, en representacion des parròquies araneses e deth bisbe de Comenge.
En un lloc preeminent seu el grup de 9 persones esmentat: 3 CONSELLERS de cada un dels 3 terçons; més 3 PROHOMS, també un per terçó; 1 SÍNDIC; 2 ARCHIPRÈSTES, en representació del bisbe de Comenge (un de Vilac i l'altre d'Unha), i l'ESCRIVENT que en fa l'acta.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Dignes senhors, toti coneishem pro ben era importància d'aguestes corts e aquerò que suposaràn entà nosati e entà toti es nòsti descendents. Vos pregui, donc, que tostemp sigatz dignes des pòbles que representatz e deth moment que mos tòque víuer e pogam, com auem hèt tostemp, decidir aquerò que mès conven ara nòsta val.

JUSÈP: Demani que se reconeishen es libertats, franqueses e costums que hec a respectar Arnau de sant Marçal en nòm deth rei Jaume de Malhòrca.
VEUS d'aprovació.

JOAN: Era situacion non ei cap era madeisha. Ara era nòsta val a tornat tara Corona d'Aragon.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Era nòsta val, des de ben antic, a estat deth rei d'Aragon.

PÈRE: Ara açò ja ei un hèt. Guilhèm de Castellnou hè ben pòc a pres possession d'Aran e de Castèth Leon, coma delegat de Jaime II d'Aragó.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Es pòbles que vòlen prosperar an de guardar tà deuant. Cau jurar fidelitat ath rei d'Aragon e procurar que confirme es nòstes libertats, franqueses e costums. Era rèsta ei parlar per parlar.

AIMAR: Entath rei d'Aragon valem mens qu'un galin de blat.

JOAN: E qué valem entath rei de França, Aimar?

JUSÈP: Vos, Aimar, auetz interèssi e vassalhatges damb nòbles francesi e non voletz que prospèren aguestes corts.

AIMAR: A jo sonque me hè a botjar er interès generau.
VEUS de desaprovació general.

JOAN: Es senhors non vòlen era libertat des sòns vassalhs.

PERE: Cargats de privilègis particulars non respècten es privilègis deth pòble a qui tostemp vòlen sosméter.

LOÍS DE BOSSÒST: Gràcies a Diu, Azemarius, senhor de Bossòst, non se i poderà oposar.

JUSÈP: A on ei?

LOÍS DE BOSSÒST: Non hè guaire que se n'anèc tà França.

JUSÈP: A vist que li demorarie.
Rialles generals. Cara de circumstàncies d'AIMAR DE LES.

AIMAR DE LES: Non mauparletz d'ua persona que non ei presenta

VEUS de desaprovació.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Se vos platz, senhors, tornem tad aquerò que mos a portat tad ací.

JOAN: Es drets an de constar per escrit e signats peth rei, atau seràn leis que toti auram de complir e respectar.

SANÇ: Nosati e eth rei e toti es sòns representants.

PÈRE: As plan arrason, Sanç.

JUSÈP: Non èm sosmetudi a cap de senhor, levat dera autoritat deth rei.

ARCHIPRÈSTE DE VILAC: E de Diu e sa santa Mare Glèisa.

PÈRE: E er evesque de Comenge? Aguest non se deisharà cap hèr.

JOAN: Damb era influéncia des catalans e aragonesi tem pèrder es parròquies araneses.

JUSÈP: E es sues nombroses desmes.

LOÍS DE BOSSÒST: Tostemp a estat dera part des francesi. Es qu'èm mès vielhs ja mo'n brembam pro de com demanèc que liurèssem Aran as tropes deth senescau de Tolosa.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Er evesque de Comenge ei luenh e, a mès, pensi que podem auer plea confiança enes dus archiprèstes.

ARCHIPRÈSTE D'UNHA: Degun mos pòt retrèir arren.

JUSÈP: Ne podem dar fe toti es qu'aué èm ací.
Aprovació general.

ARCHIPRÈSTE DE VILAC: Maugrat èster es representants der evesque de Comenge, tostemp auem actuat d'acòrd damb es interèssi dera Val.

ARCHIPRÈSTE d'UNHA: Encara que mos age costat mès d'un mau de cap.
VEUS d'aprovació general.

PÈRE: Volem es madeishi drets qu'es qu'auíem reconeishudi peth rei Jaime de Malhòrca.

JUSÈP: Siguec ben magnanim damb es aranesi.

JUSÈP: Ara que i èm, poderíem demanar mès.

LOÍS: Non tirem massa era còrda, que pòt petar.

PÈRE: Ath rei d'Aragon li interèsse auer-mos damb eth. Èm frontèra damb França.

ARCHIPRÈSTE DE VILAC: Auem de tier compde, se se dèsse eth cas qu'Aran siguesse cedit ath rei de França, aguest la darie en fèu ath comde de Comenge e açò plan que suposarie un desastre entà nosati.

ARCHIPRÈSTE D'UNHA: Serie era pèrta des nòsti drets e un regim mès dur.
VEUS de desaprovació.

SANÇ: Non cau pèrder mès temps en blagar.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Propòsi que discutim es libertats,

franqueses, immunitats e costums qu'a de confirmar eth rei.

ARCHIPRÈSTE D'UNHA: An d'èster es madeishes qu'observèren es nòsti predecessors des de temps antics.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Er escrivent anotarà es capítols.
Murmuri general.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Es òmes dera Val d'Aran possedissen es tèrres, es vinhes, es cases, es uarts e es arbes frutèrs, liures e francs, sense cap d'usatge, ne servitud reiau, questia, subvencion o precària, e que les pòden véner coma pròpies, sense eth requeriment o permission deth senhor.

AIMAR DE LES (visiblement enfadat): Liures e francs e sense cap d'usatge!

PERE: Atau a estat des de tostemp ena nòsta val.

AIMAR DE LES: Non pas en mèn fèu.

ARCHIPRÈSTE D'UNHA: Tietz compde Aimar, vos tanben auratz de jurar fidelitat ath rei Jaime d'Aragon.
Rialles generals. Aprovació general.

AIMAR: E qué vos demanarà eth rei a cambi? Perque quauquarren volerà.

JUSÈP: Li diden eth Just.

PÈRE: Un sextèrci de gran per cada casa.

AIMAR: Açò non ei cap gran causa.

LOÍS: Ei çò que mèrque era costum.

JUSÈP: Es aranesi non èm cap sosmetudi a senhors.
VEUS.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Se vos platz, ua shinhau de silenci. (Pausa). Ètz cossents damb aguest capítol. Nautatz era man.
Tots l'aixequen, excepte AIMAR DE LES.

ARCHIPRÈSTE DE VILAC: Eth segon capítol: es òmes dera Val d'Aran an e possedissen es aigües franques e liures, e i pòden pescar e bastir mòles e adaiguar es prats deth comun, sense cap de requeriment d'arrés.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Nautatz era man
Tots l'aixequen, excepte AIMAR DE LES.

AIMAR: Jo ací que pèrdi eth temps. Vau mès que me'n vaja.

SANÇ: Vos rebrembi que vos tanben auratz de jurar fidelitat ath rei Jaime.

AIMAR: Harè aquerò que mès me convengue.
AIMAR marxa de les Corts. VEUS de desaprovació general.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Senhors! Orde, senhors!
Les VEUS es van silenciant.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Continuem damb es Corts.

PERE: Capítol tresau: es òmes dera Val d'Aran an e possedissen es bòsqui francs e liures e en pòden extrèir era husta, es cabirons entàs tets des cases e tota sòrta de husta entara sua conveniéncia....

JOAN: E enes bòsqui i podem caçar tota sòrta d'audèths.

PÈRE: E eth prumèr que tròbe es nins se les ne pòt pòrtar com se siguessen sòns.

LOÍS: E vener-les o dar-les a qui volgue.

JUSÈP: Tanben podem caçar tota sòrta de herum vener-les o dar-les a qui volgam

SANÇ: E sense cap de requeriment d'arrés.

ESCENA 3

El BERNAT i la MARIA estan jugant. El RAMON i L'ELVIRA estant parlant. Més avall apareixerà una altra parella, CARLES i MARIONA.

RAMON (a l'ELVIRA):Ja hè ua bona estona que son laguens.
ELVIRA: Ac de hèr com cau. Èm entre lops que volerien nhacarmos.

RAMON: Non podem guanhar pes armes.

ELVIRA: Aran ei massa petit, damb pòbles escampilhadi, sense guerrèrs ne grani senhors...

RAMON: Aguesta ei era nòsta fòrça. Es caps de casa decidissen e tostemp guanhe era volontat des aranesi.

ELVIRA: Bernat! Maria!

BERNAT: Mairia!

MARIA: Mane

ELVIRA: Poderíetz anar a escotar, a veir qué hèn laguens.

MARIA: De seguida, mairia.
Els dos INFANTS fiquen l'orella on es celebra la Querimònia.

RAMON (somrient): Guarda qu'ès inquieta!
A l'escena s'intercala el moment de discussió de la QUERIMÒNIA.

JUSÈP: E era "Mieja Guadanheria"?

JOAN: Aguest capítol ei tan antic qu'era memòria des òmes non n'a rebrembe.

SANÇ: Atau ei com s'a hèt tostemp entre nosati.

GUILHÈM: Capítol dètz: s'un òme despús de maridar-se, aguesse convengut o hèt convèni damb era sua hemna sus causes aquerides o per aquerir, se ne gessesse bèra carga l'auràn de pagar a parts egales...
Els INFANTS tornen amb els seus PADRINS.

ELVIRA: Auetz pogut enténer quauquarren?

BERNAT: Parlauen dera "Mieja non sabi que ...

ELVIRA: Dera Mieja Guadanheria.

MARIA: Tiòc, tiòc, aquerò madeish, era Mieja Guadanheria.

RAMON (a l'ELVIRA): Atau ac pactèrem nosati, quan mos maridèrem.

ELVIRA: Pro ben que mos a anat enquiath moment, non?

RAMON: E tant Elvira.
Somriuen.

BERNAT: Qué non vam tà casa, encara?

RAMON: Demoraram qu'acaben. Tornatz a jogar.
El BERNAT i la MARIA tornen a jugar. CARLES i MARIONA s'acosten al RAMON i a l'ELVIRA.

CARLES: N'an tà guaire estona?

RAMON: Es mainatges an parat era aurelha.Encara n'i a tà estona.

CARLES: Non cau córrer, non.

ELVIRA: Vau mès hèr bon trabalh. E aguest ei important.

MARIONA: Be as plan arrason, Elvira.

CARLES: Ben important.

ELVIRA: Ditz era mainada (assenyala la MARIA) que parlauen dera Mieja Guadanheria. Mès d'açò ja hè ua estona.

MARIONA: Haram tard.

CARLES: Tranquilla, hemna, aué tant ei, ben vau era pena

MARIONA: As plan arrason.

RAMON: Aquerò que compde ei qu'aquerò que decisdisquen sigue en profit de toti.

ELVIRA: Atau serà, non vo'n hetz.

CARLES: Segur.

S'intercala alguna dansa aranesa, perquè el temps d'espera de les Corts sigui més realista. Quan acabi la dansa venten les campanes. S'obren les portes de l'església i que tothom pot escoltar les conclusions de les corts.

ESCENA 4

ESCRIVENT: Les corts de la Val d'Aran reunides en el dia de 25 de juliol de l'any del Senyor de 1313, comuniquen a tots els aranesos que han decidit de prestar homenatge i jurament de fidelitat al rei Jaume, rei d'Aragó, de València, de Sardenya i de Còrsega, i comte de Barcelona i dit el Just com a rei i senyor natural de la val. Aquesta reunió d'autoritats també ha decidit de suplicar al rei la confirmació dels furs, privilegis i llibertats d'Aran que sempre han gaudit des de temps tan antics que la memòria dels homes no en té record. Per això, les corts araneses ha autoritzat una diputació de representants representar les universitats araneses en tot allò que faci referència a les mesures a adoptar en profit del rei i comoditat dels seus súbdits. Els membres d'aquesta diputació aniran a la ciutat de Lleida a trobar el rei com a síndics, procuradors i defensors de la Val d'Aran. Els homes escollits per les corts són aquests: GUILHÈM Arnau de Montcorbau.
GUILHÈM ARNAU surt del grup. La gent l'aplaudeix mentre i s'acosta a la gent que s'ha reunit a la plaça i els estreny les mans i abraça amb alegria. El mateix faran els diferents membres de la Diputació escollida.

ESCRIVENT: Joan de Casarilh.
JOAN DE CASARILH baixa del seu lloc.

ESCRIVENT: Ramon Arnau de Castellers.
RAMON ARNAU baixa del seu lloc.

ESCRIVENT: Guilhèm de Santa Maria de Cap d'Aran.
GUILHÈM DE SANTA MARIA baixa del seu lloc.

ESCRIVENT: Guilhèm de Montanèr.
GUILHÈM DE MONTANER baixa del seu lloc.

ESCRIVENT: Bernat de Castellvaquèr.

BERNAT DE CASTELLVAQUER baixa del seu lloc.

ESCRIVENT: Sanç de Canal.
SANÇ DE CANAL baixa del seu lloc.
Els SET HOMES es reuneixen al centre de l'escena. Els CÒNSOLS i MEMBRES MÉS DESTACATS fan un rotlle al seu voltant.

JOAN de CASARILH: Anaram tà Lhèida tà complir aquerò que se mos a encomanat.

BERNAT DE CASTELLVAQUER: Ajatz clar qu'actuaram tostemp com cau e en profit dera nòsta Val.

ARCHIPRÈSTE D'UNHA: Qu'es libertats, franqueses, immunitats e costums deth pòble d'Aran siguen complètament confirmades peth rei Jaume.

ARCHIPRÈSTE DE VILAC: Que Nòste Sénher vos guide tostemp.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Atau sigue.

2a part
Lleida, 23 d'agost de 1313

Palau Reial de Lleida. El rei JAUME II està envoltat per un grup de persones que han de fer de testimonis del jurament i confirmació dels furs, privilegis i llibertats de la Diputació aranesa. Aquests són FELIP DE SALUCI, ODÓ DE MONTCADA, GUILHÈM DE MONTCADA, BERENGUER D'ANGULÀRIA, GUILHÈM DE CERVERA i GUILHÈM DE LLOVET com a ESCRIVENT del rei. Estan parlant, sense que el públic sàpiga que diuen.

ESCENA 4
Jurament d'AIMAR

Palau reial de Lleida.
SERVIDOR: Ha arribat Aimar, senyor de Les.

REI: Fes-lo passar.

SERVIDOR: Ara mateix, senyor.

Arriba AIMAR. Senyal de submissió i de respecte.

REI: Benvingut, Aimar.

AIMAR s'acosta al REI.

AIMAR (reverència): Déu doni llarga vida a nostre senyor Jaume, rei d'Aragó, de València, de Sardenya, de Còrsega i comte de Barcelona.

REI: Què us porta a Lleida, Aimar?

AIMAR: He vingut a retre-us homenatge d'obediència i vassallatge, senyor.

REI: I com és que no heu vingut amb la diputació de la Val d'Aran? No poden estar gaire a arribar.

AIMAR: Jo sóc senyor de Les.

REI: Nos estem molt satisfets de rebre aquesta diputació i poder reconfortar en la justícia tots i cadascun dels habitants de la Val d'Aran i no solament a vos, Aimar.

AIMAR: Us demano la gràcia de tenir-vos com a senyor.

REI: Nos recordem que el nostre padrí, el Conqueridor, al castell de Les va fer pujar dos representants per tal de fer onejar la bandera reial d'Aragó i Catalunya.

AIMAR: Podeu estar segur de la meva fidelitat i de la del meu feu.

REI: Nos també recordem que el vostre predecessor va posar el vostre castell a disposició del senescal de Tolosa.

AIMAR: Només em plau servir-vos, senyor.

REI: Espero que sigui així, Aimar.

AIMAR: Sé que us diuen el Just i que com a capità general de l'església de Roma, sereu indulgent amb mi.

REI: Aimar.

AIMAR: Sí, senyor.

REI: Nos estem a punt d'acceptar a tots els aranesos com a naturals i fidels nostres i a confirmar les seves llibertats, franqueses, immunitats i consuetuds. Vos també sou aranès.

AIMAR: Sí, senyor, però...

REI: Haureu de respectar tots i cadascun dels capítols que nos concedim als aranesos.

AIMAR amb expressió de disgust.

REI: Perquè nos no permetrem que ningú els contravingui per cap motiu.

AIMAR: Serà la vostra voluntat.

REI: I dels aranesos, Aimar, i la dels aranesos. (Pausa). Però bé, no perdem més temps. Heu vingut aquí a fer el vostre jurament i així és farà.

AIMAR: Res no plaurà més que ser servidor vostre, senyor.

REI (al SERVENT): Porteu els evangelis i les relíquies de la Santa Espina.

SERVIDOR: Sí, senyor.

El SERVIDOR duu el llibre dels evangelis i una petita capsa amb

el que representa que són les relíquies de la Santa Espina. Les aguanta davant de l'escena (el cofre és damunt del llibre). GUILHÈM DE LLOBET pren nota.

REI: Vos, Aimar, senyor de Les, voleu fer-vos completament vassall nostre.

AIMAR: Sí, senyor, ho vull.

El SERVIDOR sosté el Evangelis i la capseta de les relíquies. AIMAR ajunta les mans i el REI les estreny entre les seves. Llavors queden lligats l'un amb l'altre per mitjà d'un bes.

REI: Ara poseu la mà damunt de les relíquies de la Santa Espina, de la Vera Creu i del llibre de Sants Evangelis i ja podeu fer el jurament de fidelitat.

EL SERVENT acosta al REI un pergamí amb el text del jurament.

AIMAR: Jo, Aimar de Les, juro a vos senyor meu Jaume, rei d'Aragó, de València, de València, de Sardenya, de Còrsega i comte de Barcelona que d'ara endavant, mentre visqui, us seré fidel en relació amb la vostra vida i amb tots els vostres membres que té el vostre cos i amb qualsevol honor que actualment tingueu o que més endavant adquiriu en qualsevol lloc, i us ajudaré, sense mal enginy ni cap engany, contra tots els homes i dones que us volguessin prendre l'honor o alguna cosa de la dita honor. Us seré en totes les coses fidel, tal com un home fidel ho ha de ser al seu més bon senyor. Així, tal com està escrit, ho tindré i atendre per Déu, per les relíquies de la Santa Espina, de la Vera Creu i per aquests quatre Sants Evangelis".

El REI aixeca AIMAR, s'abracen i repeteixen el bes. AIMAR marxa.

ESCENA 4
Jurament d'AIMAR

BLANCA (jove en estat) i MARGARIDA (la seva mare amb greus problemes de visió), es troben amb ALFONS, peregrí que fa el camí de l'apòstol sant Jaume.

BLANCA: Mare, ja arribem.

MARGARIDA: Sí, filla?

BLANCA: Sí, mare, ja som gairebé a tocar de la catedral.

ALFONS: Bones dones! Bones dones!

BLANCA: Senyor peregrí!

ALFONS: És cert el que he sentit?

BLANCA: Què heu sentit?

ALFONS: Que el Sant Bolquer està exposat a la catedral?

BLANCA: Així ho ha volgut el nostre rei Jaume, que és molt devot de relíquies i miracles. I que vol que mentre ell sigui a Lleida, el Sant Bolquer pugui ser vist per tots els qui el necessiten i que tothom pugui beneficiar-se dels seus sants efectes.

ALFONS: Vosaltres aneu cap a allí, oi?

BLANCA: Sí, senyor...

ALFONS: Alfons, em dic Alfons.

BLANCA: Jo sóc la Blanca i ella és la Margarida, la meva mare. Anem a la catedral amb l'esperança que el Bolquer pugui intercedir pels nostres precs.

PELEGRÍ: I quines són les vostres demandes?

BLANCA: Vull assegurar que el meu fill naixí bé. Pel primer fill ja vaig pujar i vaig tenir un embaràs i un part sense problemes.

MARGARIDA: A la tia Clara, que Déu la tingui a la glòria, li vaig sentit dir més d'un cop que el Bolqueret del Jesuset va tornar la vista a un home que l'havia perduda. Ella mateixa en va ser testimoni. Va ser després de la missa de l'Ascensió de la Verge, quan el mossèn exposà el sant bolquer i aquell home, ple de sorpresa, va obrir els ulls i contemplar el sant drap que va embolicar el Jesuset. Tot i que d'això ja fa molts anys, encara avui tot Lleida en parla. A veure si Déu a tent les meves pregràries.

PEREGRÍ: La fe mou muntanyes, Margarida.

BLANCA: I vos, bon peregrí?

ALFONS: Vinc de terres molt llunyanes. Faig el camí de Sant Jaume i m'he aturat a Lleida per contemplar el Sant Drap amb els meus propis ulls. Sé que tots els qui ho fan obtenen indulgència de pena i de culpa de tots els seus pecats.

MARGARIDA: Fareu bé, Alfons, de confessar i combregar abans de mirar la sagrada relíquia, per estar net de tot mancament.

ALFONS: Així es farà, bona dona.

BLANCA: Qualsevol canonge us administrarà els sants sagraments.

MARGARIDA: I després podreu dinar a la Pia Almoina, que és a tocar del temple.

BLANCA: Allí sempre hi ha un plat per als pobres, per als peregrins i per als desemparats.

Se sent la veu d'un CEC i del seu PIGALL. Aquest CEC duu amb ell un jove o una jove PIGALL que comença a desplegar un gran faristol on hi col·loca una mena de gran mural amb el romanç de cec que recitarà tot seguit. El romanç explica la història de com el Sant Bolquer de Jesús ha arribat a Lleida. Per tal que el públic pugui seguir bé la història es poden preparar làmines prou visibles que il·lustrin les explicacions del CEC i del PIGALL. El PIGALL anirà passant les làmines.

CEC: Acostin-se, bona gent.

PIGALL: Vinguin amb nosaltres.

CEC: A escoltar la meravellosa història del Sant Drap.

PIGALL: I de com va arribar a la ciutat de Lleida.

CEC: I on ha obrat grans miracles per a major glòria, devoció i consol de les ànimes dels seus habitants i de tots els cristians que s'hi acosten amb fervor i ànima neta.

El PIGALL mostra la primera làmina i, després, anirà passant les làmines segons el recitat.

CEC: Era Elisenda nascuda a Lleida a la noble família dels Sant Climent. Va casar-se de ben jove amb un terratinent amb qui va tenir una filleta, la bella GUILHÈMona.

PIGALL: Els atzars de la vida els van dur a Pollença, a l'illa de Mallorca, on visqueren feliços fins que es va morir l'espòs i un mal dia uns pirates sarraïns s'emportaren les dues dones com a esclaves.

CEC: A Tunis van fer cap les dissortades. I la GUILHÈMona va créixer en bellesa i gràcia. Tanta que l'emir de tunis es va enamorar profundament d'ella i s'hi va casar.

PIGALL: La noia va adoptar la religió islàmica i es va canviar el nom per Rocaia. No hi havia cap jove més bonica que la Rocaia. I Miromomelí, que així es deia el rei de Tunis, l'estimava amb deliri i només tenia ulls per mirar-la i alè per sospirar per ella.

CEC: Un dia Miromomelí li va mostrar tots els seus tresors, entre els quals el més preuat de tots era el drap que havia embolcallat el nen Jesús allà a Betlem.

PIGALL: El bolquer havia arribat a Tunis després que Saladí arrabassés Jerusalem als cristians i n'obtingués la preuada relíquia i després que la regalés a una tia de Miramomelí, per la qual el soldà sentia alguna cosa més que afecte.

CEC: Un bon dia el lleidatà Arnau de Solsona era a Tunis amb d'altres comerciants de Catalunya. I es va trobar l'Elisenda, mare de Rocaia. L'amor encengué els seus cors i es van casar com a cristians a la mateixa Tunis.

PIGALL: Fins que va arribar el dia que l'Arnau havia de tornar a Lleida. Mare i filla ploraven en acomiadar-se. I sabeu que...? Sabeu què...? (El pigall pot jugar amb les reaccions del públic).

CEC: Rocaia, que encara servava part de la fe cristiana, amb tota cautela, va lliurar a la seva mare aquell primer faldar del Jesuset, car pensava que aquell tresor havia de ser entre els devots del Salvador. I quin millor lloc que la devota ciutat de Lleida? I així fou, senyors, senyores i canalla, com va arribar a Lleida la seva joia més preuada, el sant Drap del Nen Jesús.

PIGALL: Així ho va explicar en el seu llit de mort l'Elisenda quan...

CEC: Els seus ulls, que havien estat tan bells, s'il·luminaren amb un somriure d'alleujament, mentre els llavis lívids i esblanqueïts s'obrien per donar el darrer comiat al seu marit, l'Arnau i

santament expirava. Aquesta és la vertadera història del Sant Drap. Així va ser i així us l'hem contat. (Pausa) Per la glòria del Sant Drap, doneu-nos un bona caritat.

PIGALL: Per la glòria del Sant Drap, doneu-nos una caritat.

CEC: Per la glòria del Sant Drap, doneu-nos una caritat.

PIGALL: Per la glòria del Sant Drap, doneu-nos una caritat.

CEC: Per la glòria del Sant Drap, doneu-nos una caritat.

El PIGALL passarà entre el públic amb una bossa captant la caritat.

MARGARIDA: Sí, filleta, així va ser la història

BLANCA: Manta vegades me l'heu contada mare. I sempre que l'escolto se m'irisa la pell, de tan bonica que la trobo.

ALFONS: Una història que demostra que pels camins de Déu sempre s'arriba a bon port. I que les coses santes acaben sempre en mans santes.

MARGARIDA: Quin millor lloc que la ciutat de Lleida per tenir tan valuosa relíquia.

BLANCA: Apa, anem mare.

MARGARIDA: Sí, filleta, i tant.

ALFONS: Vinc amb vosaltres, si no us és molèstia.

MARGARIDA: Cap molèstia, bon pelegrí.
El grup emprèn la marxa.

MARGARIDA: Ajuda'm filleta.

BLANCA: I tant, mare.

Les dones s'agafen de bracet. El grup s'allunya.

ESCENA 3
El sabater de Sentels

Arriben a la ciutat de Lleida els membres de la Diputació aranesa: GUILHÈMARNAU, JOAN DE CASARILH, RAMON ARNAU, GUILHÈM DE SANTA MARIA, GUILHÈM DE MONTANER, BERNAT DE CASTELLVAQUER i SANÇ de CANAL.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Au, òmes, que lèu i seram.

GUILHÈM DE MONTANER: Que bèra qu'ei aguesta catedrau.

BERNAT: Era vila semble un hormiguèr. Com se coneish que i é eth rei damb tot eth sòn seguici.

SANÇ: Hè pòc qu'an tocat es dotze de meddia. Non podem hèr a demorar ath rei.

RAMON: Non, non pas.

JOAN: Tranquils, eth Castèth deth Rei ei a tocar.

GUILHÈMARNAU: Tiòc, ací pròp.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ja sabetz que mos a amiat ací, non? Auem, de hèr eth jurament deth rei e eth reconeishement des libertats, franqueses e costums dera Val d'Aran, era nòsta estimada val. Sonque vos demani que sigam prudents, ben prudents. Dera nòsta deputacion ne depen eth destin dera nòsta gent.

JOAN: E pro qu'ac sabem.

GUILHÈM DE MONTANER: M'agradarie saber qué deu auer hèt Aimar.

RAMON: Ja t'ac vau a díder jo, se qué a hèt.

GUILHÈM DE MONTANER: Qué a hèt?

RAMON: Anar a lecar ath rei Jaime.

SANÇ: Mès s'eth ei partidari de França.

GUILHÈM DE MONTANER: Eth ei partidari des sòns privilègis.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Tant ei qué hèsque Aimar, aquerò qu'ei important ei se qué èm nosati.

RAMON: As arrason, GUILHÈM.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Tietz en compe qu'era Querimònia passarà ara istòria e en un futur se celebrarà com un gran dia entara nòsta val.

SANÇ: Tostemp auem volut èster libres.

JOAN: Non auem senhors.

BERNAT: Açò a estat gràcies a auer-mos hèt a respectar es nòstes costums.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: E peth dessús de tot, perque es aranesi auem estat es prumèrs de respectar-les. Non ac cau desbrembar jamès açò.

Arriba en ROBÈRT.

ROBÈRT: Escotatz! Aranesi! Aranesi!

SANÇ: Ve-lo! s'ei, ei...

GUILHÈMARNAU: Robèrt !

BERNAT: Robèrt de Sentels.

ROBÈRT: Aquerò, senhors. Robèrt de Sentels.

BERNAT: Guaire temps.

ROBÈRT: Sies ans que deishè Sentels tà vier tà Lhèida. E ara vos tròbi ací. (Pausa) Ja ac sabi qu'ètz vengudi entà jurar ath rei Jaime e obtier eth reconeishement des nòstes libertats e costums. Tot soent vau tath castèth entà provedir ath rei e auia era esperança de trobar-vos ací, e guarda, Diu ac a volut.

SANÇ: Provedir ath rei?

ROBÈRT: Sò sabatèr e eth rei m'a en grana estima.

SANÇ: Non auies hèt d'aprenent en Vielha?

ROBÈRT: Sonque quauque an. Despús venguí tà Lhèida.

JOAN: Non t'anaue pro ben?

ROBÈRT: Volia aprene ben er ofici e eth milhor lòc entà hè'c ère aguesta vila. Sabetz era bona renomada que a, non?

GUILHÈM DE MONTANÈR: Auia entenut a parlar des tanatges de Lhèida.

SANÇ: Jo coneishi era renomada Assoleria de Sant Gili a on fabriquen uns guants de hemna tan ben hèti que pòden càber en ua casca d'escara.

RAMON: Un guant laguens d'ua casca d'escara?

SANÇ: Que ne haram d'un guant. Toti dus, toti dus guants òme.

JOAN (molt sorprès): Un parelh de guants en ua casca d'escara!

ROBÈRT: Aqueri que de vertat auem renomada en Lhèida èm es sabatèrs. Trabalham damb cuer cordovés. Eth rei Jaume ditz qu'auem es milhors sabates deth mon. Non se'n met cap d'autes. Ei tan content que mos a autrejat era gràcia qu'en Lhèida non se pòden veir sabates ne caucèr que non sigue hèt ena vila.

SANÇ: Ara plan que me dèishes estonat.

ROBÈRT: Justament pòrti ues sabates entar infant Alfons.

RAMON: E les as hètes tu?

ROBÈRT: Jo madeish, qué te semble?

GUILHÈMARNAU: Reòsca, ROBÈRT, veigui que te van ben es causes.

ROBÈRT: Non me cau cap plànher. Encara que non vos pensetz... que pensi soent ena nòsta Val, non i a país mès polit qu'eth nòste.

ESCENA 4
L'Estudi General de Lleida

De sobte se sent fressa, veus de discussió.

JOAN: Non entenetz!

BERNAT: Qué ei aqueth combat?

RAMON: Semble que i a rasons.

ROBÈRT: Ah! Es estudiants! Non i a dia que non ajam rambalh.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ei clar! Er Estudi Generau. Siguec eth madeish rei Jaime qui...

ROBÈRT: Tretze ans que se fondèc. A portat un pilèr de vida ara vila, totun de revòltes n'i a cada dia.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Es joeni, vòlen pan trende, Robèrt.

Les veus de la discussió augmenten de volum. Els participants en la brega s'acosten al grup d'aranesos. Els grup de brega són GARCIA, ISABEL i els estudiants ANTONI i ONOFRE i una altra noia que es diu CARME. Els estudiants vesteixen la clotxa o túnica negra, sense mànigues. També hi haurà d'intervenir el VEGUER i dos AJUDANTS per posar pau.
ISABEL i ANTONI semblen ben avinguts. ONOFRE i CARME els fan costat. GARCIA està molt enfadat amb ANTONI, perquè aquest ha aconseguit l'amor d'ISABEL, que abans anava amb ell. Contrast entre l'actitud desimbolta i atrevida dels ESTUDIANTS i les NOIES amb el caràcter greu i ressentit del GARCIA.

GARCÍA (a l'ANTONI): Lladre, traïdor! M'heu robat la dona.

ANTONI: Jo no he robat res a ningú.

ONOFRE: Mossèn Perot Garcia, vos veieu na Isabel cara d'haver estat raptada?

CARME: És que la veieu trista?

ONOFRE: Veieu que plorin els seus ulls?

GARCIA: Qui us ha donat vela en aquesta processó, Onofre? I a vos Carme, ningú no us ha demanat opinió.

ONOFRE (al GARCIA): Per què moveu raons, Garcia?

CARME: Potser les porteu tan dretes que l'esforç no us deixa veure-hi clar.

ONOFRE: Què porta tan dretes?

Amb actitud burleta la CARME fa senyal de banyes, referint-se al GARCIA.

GARCIA: Sou una bagassa.

ONOFRE: Aneu en compte, Perot Garcia, que hi podríeu perdre alguna altra cosa.

GARCIA: Vosaltres heu d'anar en compte.

Els AJUDANTS separen GARCIA i ONOFRE que estan a punt d'arribar a les mans.

VEGUER: Hi hagi pau, senyors, o us duré a tots a la morra.

ONOFRE: De l'amor de na Isabel, poc profit en traureu, us ho asseguro.

GARCIA: Tornem-hi.

CARME: Té raó, l'Onofre.

GARCIA: Què voleu dir?

ANTONI: Pregunteu-ho a ella.

ONOFRE: És el camí més curt.

CARME: Mossèn Perot, pregunteu a la Isabel si vol anar amb vos o amb mossèn Antoni.

VEGUER: Això mateix, mossèn Pere Garcia, sinó aquí ens consumirem.

GARCIA (a ISABEL): Isabel, veniu amb mi sí o sí. Si us plau o per força? Com millor vulgueu.

CARME: Aquestes no són maneres de parlar a una noia.

ANTONI: Senyor Veguer, ho ha de decidir ella, amb qui vol anar.

CARME: Lliurement.

ONOFRE: I sense cap amenaça.

VEGUER (a ISABEL): I vos que hi dieu, senyora? A quin home teniu més voluntat, a mossèn Pere Pardina o a Antoni Riquer?

ISABEL: Mestre, tinc més voluntat a mossèn Antoni Riquer. De bon grat vull anar amb ell.

CARME: És una noia que sap el que vol.

ONOFRE: I no és pas mossèn Perot, qui desitja.

VEGUER: Prou xerrameca!

GARCIA: Senyor veguer, ell, Antoni Riquer, va raptar aquesta dona (assenyala ISABEL) de casa meva.

VEGUER (a ISABEL): Isabel, no havíeu donat fe i paraula a en Garcia?

ISABEL: Sí, senyor veguer.

VEGUER: Llavors, perquè vàreu consentir el rapte?

ISABEL: Ja us he dit que tinc més voluntat a mossèn Antoni Riquer.

VEGUER: I no veieu l'escàndol que això comporta?

ISABEL: Tant és! Jo sóc febrada d'amor vers Antoni Riquer.

CARME (sospira): Ah! L'amor!

GARCIA: Això no és amor, és un delicte.

CARME (sospira): Ah! L'amor! L'amor!

GARCIA: En podeu tirar un tros a l'olla.

VEGUER: Així resultarà que en el rapte i en la fugida de casa de mossèn Pere Garcia hi haveu convingut, no?

ISABEL: Sí senyor, fou cosa convinguda entre Antoni Riquer i jo.

GARCIA: Bagassa!

ISABEL: Res no m'abellia tant com anar amb mestre Riquer.

CARME: No m'estranya, veient aquell calçasses (assenyala el GARCIA).

VEGUER: I no temíeu la ira de mossèn Garcia?

ISABEL: Jo li havia demanat a mossèn Riquer que no s'estigués de prendre'm. On vulgués ell que se m'emportés.

VEGUER: I en el rapte...

CARME: No fou rapte.

GARCIA (molt enfadat): No fou rapte, oi? No fou rapte? Verge santíssima.

CARME: Del Carme.

VEGUER (mira malament la CARME): En el rapte no hi hagué cap intermediari?

ISABEL: No! No! Fou cosa convinguda entre tots dos.

VEGUER: Bé, doncs, jo no hi tinc res més a dir, en aquest assumpte. No vull perdre més temps en discusions. Me'n vaig.

GARCIA: No marxeu, senyor Veguer. Això és una injustícia.

VEGUER: És la voluntat de la noia.

GARCIA: És una bagassa! Una bagassa!

El grup de les dues parelles se'n van contents i celebrant la decisió del VEGUER amb grans riallades i expressions d'alegria fatxenda. GARCIA resta molt abatut.

VEGUER: No patiu, senyor Pere Garcia.

En GARCIA ploriqueja.

VEGUER: Hi sortiu guanyant de perdre una dona així.

GARCIA: No si encara hauré de donar-los les gràcies. M'he gastat una fortuna en aquesta dona.

VEGUER: Penseu en el que deixareu de gastar, a partir d'ara.

GARCIA: Cornut i pagar el beure, vet-ho aquí el que m'ha tocat.

El VEGUER i el GARCIA surten d'escena.

BERNAT: Me hè pietat, praube òme.

SANÇ: Òc, praube mossen Pere Garcia.

RAMON: Tà qué se i embolicaue damb ua hemna atau: carga que platz, non pese.

ROBÈRT: E non s'arture açò: es estudiants an un pilèr de prerrogatives, immunitats e privilègis. An era proteccion deth madeish rei.

GUILHÈMARNAU: Ja ac compreni, açò pòrte abusi, desordes e revòltes.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Totun tanben da vida ara vila e òmes prominents que gessen des sues aules entà major glòria deth rei e dera corona.

ROBÈRT: E combat, hèsta, alegria e talents de víuer.

GUILHÈMARNAU: Ètz ben distrèti.

ROBÈRT: Non mos planhem cap.

Tots es posen a riure.

ROBÈRT: Au, anem, qu'eth rei vos demore.

SANÇ: A tu tanben.

ROBÈRT: Eth vòste ei mès important. Anem. Vos acompanhi enquiath Castèth.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Anem-i alavetz.

El grup d'aranesos s'adrecen al Castell del Rei.

ESCENA 5
Jurament del rei Jaume i atorgament d'Era Querimònia

La Diputació aranesa, acompanyada pel sabater ROBÈRT DE SENTELS, arriben al Castell del Rei on els rebrà JAUME II i els testimonis: FELIP DE SALUCI, ODÓ DE MONTCADA, GUILLÈM DE MONTCADA, BERENGUER D'ANGULÀRIA, GUILLÈM DE CERVERA i l'escrivent del rei GUILLÈM DE LLOBET. Quan arriben al Castell del Rei, el ROBÈRT és atès per un SERVENT del REI i representa que entra per una altra porta i desapareix d'escena

REI: Bé, senyors, ja sabeu perquè nos us hem reunit aquí. Cal que feu de testimonis del jurament de fidelitat que nos rebrem i de la confirmació de les llibertats, franqueses, immunitats i consuetuds observades a la Val d'Aran durant el llarg temps dels nostres predecessors. Nos volem confirmar-les i sobre algunes d'elles hem fet provisions i ordenaments.

FELIP: El que vos digueu, senyor.

ODÓ: Serem els vostres testimonis.

SERVENT: Senyor rei! La Diputació aranesa ja és aquí

REI: Digueu-los que passin.

La Diputació aranesa entra al saló del Castell de Rei on són reunits el REI i el seu SEGUICI. El REI té preparades unes cadires perquè puguin seure còmodament. Apareix un petit grup de MÚSICS.

REI (als ARANESOS): Bon dia tingueu, senyors.

Els ARANESOS responen "bon dia" a la salutació del rei.

REI: Si us plau. Seieu!

Els ARANESOS seuen als llocs preparats.

REI: Nos vam rebre el vostre missatger amb notícies de la vostra arribada. Nos us tenim preparada una bona benvinguda per tal d'honorar degudament, tal com mereixen, els naturals i fidels habitants de l'estimada Val d'Aran.

S'executa un petit concert de música de l'època. Aplaudiments.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Moltes gràcies per tan bona rebuda. Nosaltres som la diputació escollida a les corts per tal de prestar-vos jurament de fidelitat...

REI: Sí, nos ho sabem però, sobretot, per confirmar els furs, privilegis i llibertats, oi?

El REI somriu afablement.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Una cosa va amb l'altra, senyor.

REI: Ben cert. (pausa)I per cert, d'ara en endavant caldria que els consols escollits no tinguessin el nom de corts, sinó de procuradors, jutges de pau o de consellers de la Val.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Així és farà, senyor.

REI: I ara presenteu a nos els consellers de la Val d'Aran.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Joan de Casarilh (aquest s'aixeca i saluda reverenciosament al rei), Ramon Arnau de Castellars (aquest s'aixeca i saluda reverenciosament al rei), GUILHÈM de Muntanèr de Pojo, (aquest saluda reverenciosament al REI), Bernat de Castellvaquèr (aquest saluda reverenciosament al REI)

Sanç de Canal de Canejan (aquest saluda reverenciosament al REI) i jo mateix, GUILHÈM de Santa Maria de Cap d'Aran (aquest saluda reverenciosament al REI).

REI: Nos estem molt satisfets de tenir-vos a la noble ciutat de Lleida. Primerament nos voldríem presentar els senyors que faran de testimonis de tan solemne acte. Tots de noble nissaga.

ESCRIVENT: Felip de Saluci (saluda al REI i als aranesos). Odó de Montcada (saluda al REI i als aranesos), GUILHÈM de Montcada (saluda al REI i als aranesos), Berenguer d'Angulària (saluda al REI i als aranesos), GUILHÈM de Cervera (saluda al REI i als aranesos). Jo mateix, GUILHÈM de Llovet, com a escrivent del rei Jaume.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ens plau que tan nobles i distingits senyors tinguin a bé de testimoniar en un acte que serà cabdal per a la història de la nostra estimada vall. Ara només desitgem de jurar-vos fidelitat com a naturals i fidels vostres i refermar-nos en l'empara de la vostra dignitat reial.

REI (al SERVENT): Així serà. Per cert, de bon matí, nos ja hem tingut la visita d'un compare vostre.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: L'Aimar de Les?

REI: El mateix. Ens ha jurat fidelitat i vassallatge. Nos l'hem advertit que no permetrem que ningú contravingui sota cap motiu ni excusa els capítols que avui signarem.

Somriures i gestos de satisfacció entre els ARANESOS.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Ara comprenc perquè us diuen el Just.

REI (al SERVIDOR): Porteu els evangelis i les relíquies de la Santa Espina.

SERVIDOR: Sí, senyor.

El SERVIDOR duu el llibre dels evangelis i una petita capsa amb el que representa que són les relíquies de la Santa Espina i de la Vera Creu. Les aguanta davant de l'escena (el cofre és damunt del llibre). GUILHÈM DE LLOBET pren nota. Els ARANESOS s'aixequen i se situen en posició de jurament.

REI: Senyors, voleu fer-vos completament vassalls nostres?

ARANESOS: Sí, senyor, ho vull.

Els ARANESOS responen "Sí, senyor ho vull" un després de l'altre.

El SERVIDOR sosté el Evangelis i la capseta de les relíquies. Els ARANESOS s'inclinen, ajunten les mans i el REI les va estreny entre les seves. Llavors queden lligats l'un amb els altres per mitjà d'un bes.

REI: Ara poseu les mans damunt de les relíquies de la Santa Espina, de la Vera Creu i del llibre de Sants Evangelis i feu el jurament de fidelitat.

El SERVIDOR acosta un full de pergamí al GUILHÈM DE SANTA MARIA i aquest llegeix el seu contingut.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Nosaltres procuradors i síndics de tots els homes i de les comunitats de la nostra Val d'Aran, jurem a vos senyor meu Jaume, rei d'Aragó, de València, de València, de Sardenya, de Còrsega i comte de Barcelona que d'ara endavant, mentre visqui, us serem fidels en relació amb la vostra vida i amb tots els vostres membres que té el vostre cos i amb qualsevol

honor que actualment tingueu o que més endavant adquiriu en qualsevol lloc, i us ajudarem, sense mal enginy ni cap engany, contra tots els homes i dones que us volguessin prendre l'honor o alguna cosa de la dita honor. Us serem en totes les coses fidels, tal com un home fidel ho ha de ser al seu més bon senyor. Així, tal com està escrit, ho tindrem i atendrem per Déu, per les relíquies de la Santa Espina, de la Vera Creu i per aquests quatre Sants Evangelis.

El REI aixeca els ARANESOS un per un, els abraça i repeteixen el bes.

ESCRIVENT: Ara confirmarem les vostres peticions.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: També pregant amb insistència i suplicant humilment, tant en nom nostre, com en el de les comunitats de la nostra Val, us demanem que les nostres llibertats, franqueses i immunitats i consuetuds observades en la nostra Val durant llarg temps pels nostres predecessors, siguin confirmades per la vostra benignitat reial.

ELS SERVIDOR acosta el pergamí cap al REI, llegeix.

REI: Nos, benignament inclinant vers les vostres súpliques, volent confortar en la justícia tots i cadascun dels habitants de l'esmentada Val com a naturals i fidels nostres i refermar-los en el seu estat pacífic i tranquil, tal com escau a la dignitat reial, és per això que nos hem determinat de confirmar-les i sobre algunes d'elles hem fet provisions i ordenaments, tal com es dirà a continuació.

Els ARANESOS seuen als seus setials. El REI seu al seu tron.

ESCRIVENT: Capítol primer: Primer concedim i confirmem el capítol segons el qual els homes de la Val d'Aran posseeixen les

les terres, les vinyes, les cases, els horts i els arbres fruiters, lliures i francs, sense cap usatge ni servitud reial, questia, subvenció o precària, i que les poden vendre com a pròpies, sense requeriment o vènia del senyor. Conservem, però, sempre per nós i els nostres sobre elles els sexterç de blat per cada casa ens ha de donar cada any.

Veus d'assentiment dels ARANESOS. Parlen entre ells. Assenteixen.

GUILHÈM DE SANTA MARIA: Hi estem d'acord. Concedim i confirmem, senyor.

ESCRIVENT: Passem al segon capítol.

Per tal que el temps d'espera de les Corts sigui més realista, s'intercalen dues o més danses de l'època o qualsevol altre entreteniment medieval. Quan acaba el moment de dansa o entreteniment es torna a la confirmació d'Era Querimònia.

ESCRIVENT: ... que siguin fermament tingudes i observades i que tots les facin observar inviolablement per sempre i que no hi contravinguin ni permetin que ningú hi contravingui per cap cap motiu. I com a testimoni a totes aquestes coses, manem fer aquesta nostra present carta, corroborada amb el segell de la nostra majestat que hi pengem. Data a Lleida el dia deu de les calendes de setembre de l'any del senyor de mil tres-cents tretze.

El SERVENT duu les relíquies i els sant Evangelis. El REI col·loca la seva mà dreta damunt.

REI: Nos, Jaume, per la gràcia de Déu, rei d'Aragó, de València de Sardenya i de Còrsega, i comte de Barcelona per la mateixa instància i súplica de procuradors i dels síndics aranesos i dels

aranesos establim, concedim i ordenem per sempre, per nosaltres i pels nostres, que aquesta Val, per aquest nostre estatut, sigui sempre unida al nostre regne d'Aragó i a la seva corona, i que ni per venda, ni per donació, ni permuta, ni cap altre procediment pugui ésser de cap manera separada, ni alienada d'aquest regne i de la seva corona. Així sigui.

ARANESOS: Així sigui.

Esclat de joia dels ARANESOS. Satisfacció del rei que signa el document que ha acabat d'escriure GUILLEMLLOBET. Els ARANESOS ho celebren amb vives mostres d'alegria.

Felip Gallart Fernández

Felip Gallart Fernàndez (Artesa de Lleida 1962). Mèstre d'escòla e professor de dramatúrgia dera Aula Municipal de Teatre de Lleida. Compde damb ua longa e solida òbra literària qu'artenh es camps mès diuèrsi.

Per çò que hè ath teatre a publicat *Màrius Torres, l'última rosa*, *Degotalls* (Prèmi les Talúries 1995), era farça *No hi ha pany* que tanqui e era adaptacion deth conde de Miquel Martí i Pol *En Joan Silencis*, totes eres representades diuèrsi viatges per desparièrs grops teatraus. A collaborat en diferentes campanhes de *Coneixes la teva ciutat* der Ateneu Popular de Ponent de Lhèida, com autor de mès de quaranta montatges teatraus sus diferenti episòdis dera istòria dera ciutat de Lhèida. Ei autor dera recreacion des *Noces Reials de Peronella d'Aragó i Ramon Berenguer IV* qu'era Associacion dera hèsta de Mòros e Cristians de Lhèida s'encuede de representar cada an en ticò dera Seu Vella d'aguesta vila.

A escrit es tèxtes dera cantata musicada peth compositor Ramon Andreu, *El Flautista d'Hamelín*, qu'era Orquèstra Simfonica e eth Còr deth Conservatòri de Lhèida estreèren eth 21 de hereuèr de 2006 en Auditòri Municipau Enric Granados de Lhèida.
Coma narrador, ei autor deth recuelh de condes *Cròniques d'atzar* e des novèlles *El llarg camí de l'alba*, *La llavor dels somnis* (Accessit ath Premi de Novel•la Breu Ciutat de Mollerussa, 2001) e dera novèlla policièra *L'estel de cinc puntes*. Era sua òbra *Retorn a les Cadolles* siguec seleccionada entath prèmi Prudenci Bertrana der an 1993. Tanben ei autor d'òbres sus costums *Paraules perdudes*, sus istòria *Humor artesenc*, *Artesa de Lleida*, *aspectes culturals* e era celebrada *La plana salvatge*, publicada en dus volums e que recuelh era istòria mès desconeishuda e convulsa dera plana de Lhèida. Era sua darrèra òbra ei *L'enigma Parrot*, escrita damb Vicent Lladonosa, sus eth misteriós e mitic Jaume Banqué de Mollerussa.

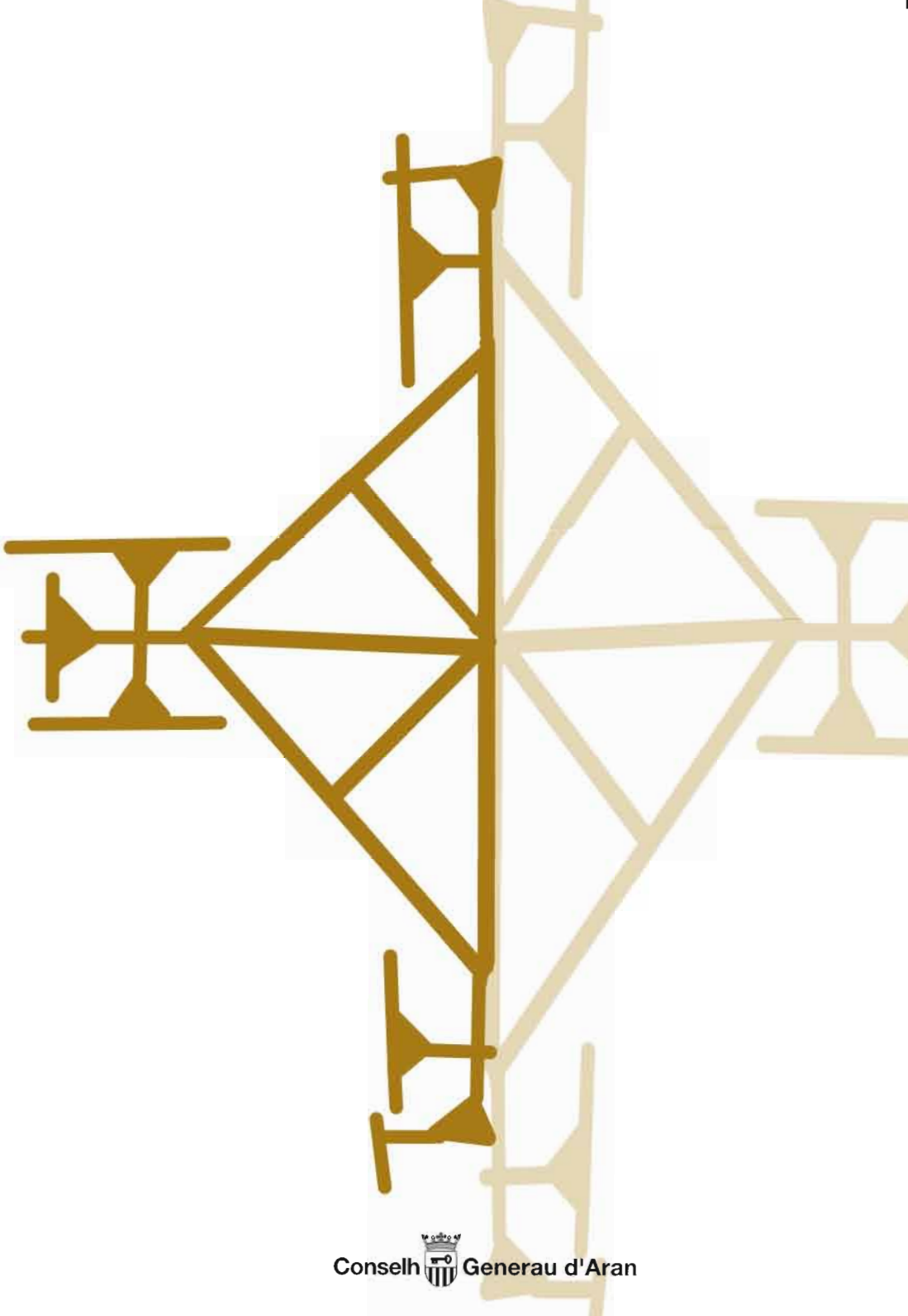

Conselh Generau d'Aran